

Měšťan, Antonín

[Baleka, J. Výtvarné umění: výkladový slovník]

Opera Slavica. 1998, vol. 8, iss. 1, pp. 61-63

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116545>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V jednoduché parodii na prostoduchý kriminální román tak Čechov vyjádřil řadu otázek, jež tvoří neoddělitelné atributy ruské skutečnosti i kultury. Svěrázná *strnulost* a životní „bezvětří“, jež bolestivě koketuje se *zahníváním nejcennějších hodnot lidského života* a tane v pověstném *ruském smutku a letargii i nečinnosti, ztracenosti v prostoru i čase, v potřebě blízkého člověka a citu, ve věčném hledačství i pasivní odevzdálosti osudu a pozdním nalézání ztraceného, nesmyslně promarněného života*. Parodické *Drama na lovu* tedy můžeme chápat i jako nedílnou součást zachycování a bídy lidského živoření, která nás tolik dojíhá a i v současném pozměněném dobovém a společenském kontextu k Čechovovi znovu přitahuje.

Nepochybně úspěšné vydání českého překladu románu (včetně ilustrací a reprezentativní vazby – v relaci se soudobým paperbackovým trendem) tak můžeme přivítat hned z několika důvodů. Doplnuje naši představu o autorovi, který dávno překročil rámec své národní kultury a stal se nedílnou součástí kultury světové. V dnešní české přetrvávající atmosféře určitých rozpaků nad artefakty ruské kultury (do jisté míry ojedinělých ve srovnání např. se sousedním Polskem nebo Maďarskem – Slovensko úmyslně neuvádím), které jsou spíše dokladem naší neschopnosti rozlišovat státní politiku od objektivně existujících kulturních hodnot, však české vydání *Dramatu na lovu* doplňuje i naše představy o Rusku a jeho hledačské pouti v posledních sto letech. Právě proto můžeme tvůrčí počín Z. Tomáše i ediční krok nakladatelství Akropolis přivítat.

Oldřich Richterek

Baleka, J.: Výtvarné umění. Výkladový slovník. Academia Praha 1997, 429 s.

Mýlil by se ten, kdo by se domníval, že ve výkladovém slovníku výtvarného umění se nenajdou zajímavé a někdy důležité informace pro slavisty. Pod heslem „amatér“ se dočteme: „Amatérsky se věnovali kresbě, malbě a grafice nebo sochařství vědci a umělci jiných oborů (V. Hugo, A. S. Puškin, K. H. Mácha, V. Nezval).“ Je škoda, že nemáme práci o slovanských spisovatelích (a možná i slavistech), kteří tvořili jako výtvarní umělci.

Je jisté, že literární historie a literární teorie převzala a přebírá od teoretiků a historiků výtvarného umění četné termíny. Byly však – a jsou – i obrácené případy, pod heslem „l'art pour l'artismus“ se píše, že termín „vzešel z romantického okruhu fr. literátů před pol. 19. stol. a rozšířil se i do ostatních národních okruhů (T. Gautier, O. Wilde, J. Vrchlický), přenesen i do výt. umění“. Bylo by ostatně na čase srovnávací metodou zkoumat l'art pour l'art ve slovanských literaturách.

Zaráží, že u hesla „Bauhaus“ není uveden Karel Teige (a hned je možné vyjádřit přání, aby jednou vznikla práce „Bauhaus a literatura“ a také „Bauhaus a slovanské literatury“). Heslo „Biedermeier“ přímo volá přinejmenším po doplňku „biedermeier v literaturách Čechů a Poláků“. A „bohéma“ by potřebovala rozšířit o bohému (u Poláků

„cyganerii“) v literatuře. Hesla „české umělecké skupiny“ a „české umělecké spolky“ uvádějí mj. jména A. Procházka, A. Longen, J. Čapek, S. K. Neumann, E. F. Burian, V. Nezval, K. Biebl, J. Honzl, K. Teige, L. Kuba, F. X. Šalda, F. Kupka, V. Vančura, F. Halas, B. Václavěk, J. Wolker, A. Hoffmeister. Ovšem nejen u Čechů byli členy uměleckých skupin a spolků výtvarných umělců spisovatelé, úzke sepětí polských, ruských a jiných spisovatelů s organizacemi výtvarných umělců v 19. a 20. století přímo volá po zpracování.

U hesla „dada“ jsou zmínky o spisovatelích mj. v Rusku, Jugoslávii a Československu. Ani u dadaismu zatím nemáme významnější práce o literární složce tohoto hnutí ve slovanských literaturách. Pod německým heslem „entartete Kunst“ se připomíná také ničení avantgardních výtvarných uměleckých děl v SSSR, bylo by třeba zabývat se touto kapitolou i v dalších zemích (mj. ČSR, Pořsku, Jugoslávii, Bulharsku). U „expressionismu“ je zmínka o českém výtvarném expressionismu, bylo by však záhodno vysledovat jeho sepětí s literárním expressionismem (obdobně např. v Polsku a Rusku). Podobný problém je s „futurismem“, který zvláště v Rusku má jak výtvarnou tak i literární složku. Z Čechů je jako futurista uveden J. Čapek, nikoli však jako literát. „Happeningu“ se v 70. a 80. letech účastnili zejména v Čechách a Polsku nejen výtvarní umělci, nýbrž i literáti (zmínka o nich však chybí). Překvapí, že ve slovníku je šestiřádkové heslo „hlaholice“ a také sedmiřádkové heslo „Kyjevské listy“. Heslo „Velkomoravská říše“ zaujímá téměř celou stránku 379.

Zvláštní studii by si zasloužila otázka, již je věnováno heslo „ilustrace“. Právě ve slovanských zemích měla a má ilustrace vynikající úroveň, vztahu ilustrace k textu se zatím velká pozornost nevěnovala. „Konkrétní poezie“ v ruské a české literatuře má významné postavení. Protože tato díla stojí na rozhraní mezi výtvarným uměním a písemnictvím, je přirozené, že se toto heslo do slovníku dostalo. Je uveden Chlebnikov, snadno by se však dala uvést další jména básníků v různých slovanských literaturách, kteří se „konkrétní poezii“ věnovali. „Konstruktivismus“ ve výtvarném umění je uváděn v Rusku, Polsku a Čechách, literáti však k němu patřili také. V hesle „lubok“ jsou uvedeni rovněž A. S. Puškin, A. Krylov a N. V. Gogol'.

V hesle „panslovanské barvy“ (což je podivný výraz) se poukazuje na to, že tzv. slovanskou trikoloru převzal car Petr Veliký z holandské vlajky. U hesla „preromantismus“ je uvedeno časové vymezení velmi nepřesně („přelom 18. a 19. stol.“), v české literární historii s termínem „preromantismus“ pracují jen někteří badatelé a bylo by zajímavé uvést do souvislosti české preromantické písemnictví a díla výtvarníků, uvedených v hesle (L. Kohl, A. Balzer, K. Postl, F. X. Procházka, A. Machek, F. Horčíčka, F. Tkadlík, A. Mánes). „Proletářské umění“ v ČSR, SSSR a Polsku bylo krátkou epizodou jak ve výtvarnictví, tak v literatuře. Heslo uvádí jména českých spisovatelů a samozřejmě i Devětsil. V hesle „socialistický realismus“ je pojednáno o sovětském (výtvarném) umění. Zato heslo „sociální umění“ vypočítává četné české spisovatele, kteří ovlivnili česká výtvarná díla koncepcí tzv. sociálního umění. U hesla „surrealismus“ kupodivu nejsou uváděni čeští básníci a prozaici. U „vizuální poezie“ je zmín-

ka o J. Kolářovi (který vystupuje jako výtvarník i jako literát) a odkazuje se na heslo „Konkrétní poezie“.

Je vidět, že se stále palčivěji pociťuje potřeba zpracovat vzájemné působení děl výtvarného umění a literárních děl. V oblasti slavistiky jsou bílá místa v tomto ohledu ještě rozsáhlejší než u západoevropských literatur. Pro slavisty je důležité, že např. čeští výtvarníci ilustrují ruská literární díla. Ani těmto otázkám se dosud nevěnovala větší pozornost. Společným úkolem odborníků na dějiny výtvarného umění a dějiny jednotlivých slovanských literatur bude důkladně prozkoumat vzájemné vztahy obou umění v písemnictví slovanských národů.

Antonín Měšťan

Rév, M.: Csehov századfordulója. (Čechov na rozhraní století). Universitas Könyvkiadó. Budapest, 1995. 256 s.

Mária Révová působí na budapeštské univerzitě. Její kniha je výsledkem mnohaletého bádání. Předkládá v ní čtenáři ucelený pohled na tvorbu Čechova, spisovatele na rozhraní dvou století.

Čechov je jako autor zajímavý už tím, že v době rozkvětu tvorby Tolstého a Dostojevského dokázal přijít do ruské literatury s něčím novým. Jeho hrdinové si jsou vědomi toho, že žijí špatně, jsou schopni analyzovat sami sebe a prostředí, ve kterém žijí, přemýšlejí, ale cestu k činům zatím nenacházejí. Jeho všední příběhy a hrdinové vypadají prostě, lehce, ale když analyzujeme význam jeho výrazů a zamyslíme nad obsahem situací, ve kterých hrdinové přemýšlejí o minulosti, zkoumají současnost a sní o budoucnosti, pochopíme, že svět Čechova je neobyčejně mnohotvárný a vícevýznamový. Cílem autorky bylo podat všestranný portrét spisovatele a odhalit jeho osobnost na základě jeho děl jako celku. Místo žánrů se zaměřuje na vznik literárních děl ve vztahu člověka a společnosti. Autorka shledává těsné spojení mezi jeho novelami a dramaty. Do popředí se dostávají ta díla, která nejlépe ilustrují umění spisovatele. Podrobná analýza slouží k objasnění celého díla, protože podle autorky je v tvorbě Čechova každý detail nositelem celku.

Kniha je rozdělena do jednadvaceti kapitol a začíná hledáním spisovatelovy cesty. I když autorka většinou dodržuje chronologické pořadí vzniku děl, její kniha není pouhým výčtem jednotlivých částí tvorby, nýbrž jejich analýzou z určitého pohledu. Mária Révová klade velký důraz na zobrazení okolností, při nichž díla vznikala. Používá při tom autentické citáty z Čechovových dopisů, často v maďarštině dosud nepublikovaných, reakce soudobé kritiky a podrobně se zmiňuje o maďarských překladech vybraných děl. Tato skutečnost bezpochyby patří k přednostem její knihy. Při analýze a srovnávání děl autorka poukazuje na to, že díla nevznikala z „ničeho“, často měla své „předchůdce“, ať už v tvorbě Čechova, tj. zpracovávání tématu z různých úhlů pohledu